

Fazekas Rózsa

„CSÁKÓ CSAK EGY VAN!”

Gróf Károlyi György az 1850-es és az 1860-as évek falkavadászatain

A falkavadászsport¹ kezdetei Magyarországon 1823-ig nyúlnak vissza. Széchenyi István és mágnástársai ekkor hozták létre az első részvényes alapon működő társaságot, amely azonban csak rövid ideig élt. A vadászatokat Moson, Nyitra és Pozsony megyék területén rendezték, ezért az ország távolabbi részein lakók közül csak néhány vállalták a tagsággal járó kötelezettséget. A falkavadász társaság iránti érdeklődés csökkenéséhez hozzájárult az is, hogy 1827-ben sikerült elindítani a már több éve tervezett lóversenyzést Pesten. A lovassport kedvelőit azonban nem elégítette ki, hogy évente néhány napig nézői lehettek a legjobb telivér és félvér lovak versenyének, vagy a legtehetősebbek szurkolhattak saját tenyésztésű lovaiknak, hanem maguk is nyeregbe akartak ülni és élvezni akarták a falkázás örömeit. A liberális reformokat támogató arisztokraták köréhez tartozó Károlyi György az 1820-as évek elejétől alapítótagja volt minden olyan társaságnak, amely a lótenyésztés fejlesztését tűzte zászlajára. A lóversenyzés megteremtésével létrejött a tenyésztésre legalkalmasabb lovak kiválasztásának leghatékonyabb módja, így a falkavadászatot elsősorban szórakozásból űzték. Az 1845-ben Károlyi György² elnökletével megalakult Pesti Szarvas-kopózáti Egylet fő célja az volt, hogy az őszi és a téli idényben minél több mágnást, minél hosszabb időre a fővárosba vonzzon. Az 1848–1849. évi forradalom és szabadságharc miatt ez a társaság is rövid ideig működött.³

¹ A falkavadászat lényege, hogy a vadat – vadon élő vagy zárttéri szarvast, rókát, nyulat – üldözéssel kifárasztották, és végül elfogták. A vadászat irányítója a falkanagy (master) volt, aki a lovasok előtt haladt kb. 10 méterrel. A kutyaikkal a falkamester (huntsman) foglalkozott, és az ostorosok (whip) segítettek neki. A vad rejtekhelyét a falkamester irányításával a kopók vagy az agarak felkutatták. Amikor a vad elhagyta a rejtekhelyét, a huntsman előnyt adott neki, majd utána indította a kutyaikat, és megkezdődött a hajsza. Az elfogott vadat a kutyaik megölték, de egyre gyakoribbá vált, különösen a róka- vagy szarvasbírány miatt, hogy megkegyelmezték az állatnak. A róka- és szarvasvadászok vörös frakkot, a nyúlkopók után nyargalók zöld kabátot viseltek. A vadászöltözet további darabjai: fehér ing, mellény, nyakkendő, fehér lovaglónadrág, kesztyű, fekete csizma és cylinder vagy vadászsapka.

² Károlyi György (1802–1877) Bécsben született, a pesti piarista gimnázium magántanulója volt, majd jogot végzett a pesti egyetemen, 1827-ben pedig örököse lett családjá ősi birtokközpontjának, a Szatmár megyei Nagykárolynak. Itt létrehozott angol telivér ménese egyike volt az ország legelismertebb tenyészetének. Kivette a részét a lóversenyzés meghonosításáért, majd fenntartásáért folytatott szervező munkából, 1829-től pedig saját tenyésztésű lovait a versenyeken is elindította.

³ Károlyi György szerepét az 1850-es évek előtti falkavadász társaságok létrehozásában lásd Gróf Károlyi György, a „sportsman” című tanulmányomban. Megjelent: A nyíregyházi Jósza András Múzeum Évkönyve, LXII. Főszerk. Rémiás Tibor. Nyíregyháza, 2020. 167–176.

Az abszolutizmus első éveiben a sajtó ellenőrzése, az egyesülés és a gyülekezés tiltása a nyilvánosság, a közélet megszűnéséhez vezetett. Ebben a kilátástalannak tűnő helyzetben fogott hozzá Wenckheim Béla⁴ a falkavadász társaság újjáélesztéséhez. Mivel a pesti lóversenyeket sem lehetett megrendezni, a falkavadász – mint a tenyésztésre alkalmas lovak kiválasztásának egyik lehetséges eszköze – a lótenyésztés szempontjából is újra felértékelődött. Már 1850-ben megkezdődött az aláírásgyűjtés az Alföldi Vadásztársulat megalakításához. Miután 24-en csatlakoztak a kezdeményezéshez és Batthyány László felajánlotta a Békés megyei Csákó pusztán⁵ lévő vadászházat és istállóit, 1851 októberében megkezdődtek a falkavadászatok, és december elejéig, a fagyok beálltáig tartottak.

A falkavadász társaság újjászervezése több tényezővel magyarázható. A legegyszerűbb ok, hogy az urak többsége imádott vadászni, és ha részvénytársasági formában ülték, akkor olcsóbb multság volt. Az 1850-es évek elején pedig még a legnagyobb vagyonnal rendelkezők sem dúskáltak a javakban, mindenki megérezte az úrbériség felszámolásának következményeit. A falkavadász társaság felélesztésében meghatározó szerepet vállaló Wenckheim Béla szerint azért volt rá szükség, hogy elősegítse a lótenyésztés fejlődését, valamint a férfiaság fenntartásának és ébresztésének is eszköze legyen. *„Csak vadászatok által lehet a valódi jó félvér lovat a közepszerű vagy éppen a rossztól megkülönböztetni; a vadászlovast ezen okból a jó lovat megbecsüli s annak illő árát megadni, de megkérni is tudja, mi a lótenyésztőnek új ingert nyújt, s éppen ezáltal emeli általánosságban a lótenyésztést. Hogy a férfias bátorság emelésére s illetőleg felélesztésére is a legbiztosabb eszköz a vadászatok, azon csakis az fog kételkedni, ki nem tudja, miszerint farkasszemmel nézni a veszéllyel, annak bátran eléje menni, nevelni a férfiú legszebb tulajdonát, a vésszeli bátor szembeszállást.”*⁶

Podmaniczky Frigyes visszaemlékezéseiben az 1850-es évek speciális körülményeit tartotta fontosnak hangsúlyozni. Szerinte csakis ez a baráti társasági forma *„...tette lehetővé azt, hogy az 1848 óta szerteszét bolyongó, ugyanazon társadalmi réteghez tartozók érintkezési pontot s alkalmat találjanak, melynek igénybe vétele révén, egy férfias, testet*

⁴ Wenckheim Béla (1811–1879) reformpárti politikus, 1837-től Békés vármegye alispánja, 1848-ban pedig főispánja. 1867 februárjától 1869 októberéig az Andrássy-kormány belügyminisztere, majd 1875. március 2. és október 20. között miniszterelnök. 1871-től haláláig a király személye körüli miniszter. Ifjú korától kezdve kitűnő sportsman volt, aki mindent megtett a lóverseny- és a falkasport népszerűsítése érdekében. Mint lovas és mint lóvadász is a legjobbak közé tartozott. 1833-tól 1872-ig közel ezerszer lovagolt falka után, a lóvadászatokon pedig több ezer különböző vadat ejtett el. 1870-től haláláig elnöke volt a lótenyésztés színvonalának emeléséért tevékenykedő Pesti Lovaregyletnek, illetve a Nemzeti Lovardának.

⁵ Csákó pusztát Batthyány László tulajdonát képezte, de Geist Gáspár bérelte, aki az 1850-es évek végén meg is vásárolta. Batthyány László már az 1840-es években rendezett Csákón falkavadászásokat.

⁶ Lapok a Lovászat és a Vadászatok Köréből (a továbbiakban LLVK), 1857. január 15. 40–44. https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/VadaszEsVersenyLap_1857/?pg=0&layout=s Letöltés: 2020. 05. 14.

edző s a lelket elevenítő időtöltés mellett, egymással érintkezhettünk a világtól teljes elvonultságban anélkül, hogy bármi policiális, közigazgatási vagy felsőbb helyről kívánatosnak jelzett megfigyelésnek lettünk volna alávetve...”⁷ Az idő megszépítette Podmaniczky emlékeit, mert diszkréten ugyan, de a hatóságok a vadásztanyát is figyeltették.

„Csákó csak egy van!” Ebben a négy szóban sűrítette össze 1860-ban az egyik résztvevő a csákói vadászatok nyújtotta élményt. „Csákót a természet jókedvében teremté, mert földje, fekvése, terménye a haza non plus ultrája... Csákó mintaiskolája a magyar, fesztelen, lovagias, hazafiúi vendégszeretetnek. Csákó egy kiállítási helye a győztes lovaknak, agaroknak és kopóknak. – Csákó valódi raktára a nyulaknak.”⁸

Csákó pusztá Szarvastól mintegy 2, Orosházától 1 ½, Gyulától 3, Aradtól pedig 8 órai hajtásra feküdt. Az egymással szomszédos tulajdonosok⁹ határaikban ingyen átengedték a társulatnak a vadászati jogot, így annak tagjai mintegy 70-80 000 holdnyi területen szabadon és bántatlanul vadászhattak.¹⁰

Batthyány László a régi tiszti lak mellé 1852-ben egy svájci ízlésű egyemeletes vadászkastélyt építtetett, amelyben a nagy ebédlőn és a társalgón kívül 24 vadásznak és cselédeknek alakítottak ki szobákat. A tiszti lakban 12 fő részére volt hely. Összesen tehát 36 személynek tudtak ellátást biztosítani, ezért ennyiben maximálták a társaság létszámát, amelyet 1853-ban el is értek. Ettől kezdve új tagot csak akkor tudtak felvenni, ha valaki kilépett vagy elhalálozott. A vendégek között hölgyek is előfordultak, de ők a vadászatokon nem vettek részt.

Az új épület tetején kialakítottak egy messzelátót, ahonnan felséges látvány nyílt a környékre. A közepén álló árbocra felvont zászló azt jelezte, hogy a társaság együtt van. A két hosszú lóistállóban a vadászidény alatt, amely október 15-től december 15-ig tartott, 140-150 vadászló számára volt hely. A vadászkastély közelében lévő akácerdőben 1855-ben a falkavezető, Hesp Róbert¹¹ számára angol vidéki stílusú lakóház, az 1851-ben, majd a következő évben beszerzett újabb falka számára pedig kényelmes,

⁷ Podmaniczky Frigyes: Naplótöredékek, 1824–1886. 3. köt. Budapest, 1888. (a továbbiakban Podmaniczky, 1888.) 43–44. http://mtdportal.extra.hu/books/podmaniczky_frigyes_naploto-redekek_3_Optimized.pdf Letöltés: 2020. 05. 22.

⁸ Vadász- és Versenylap (a továbbiakban VVL), 1860. december 10. 547–548. https://library.hungaricana.hu/hu/view/VadaszEsVersenylap_1860/?pg=546&layout=s&query=34 Letöltés: 2020. 05. 14.

⁹ A csákói pusztával szomszédos birtokosok csatlakoztak a vadásztársulathoz. Szarvas földbirtokosai gr. Batthyány István, gr. Bolza József, gr. Esterházy Mihály, gr. Mittrowsky Wladimir voltak, Orosháza, Szénás a Károlyiak, Gyula, Újkígyós, Körösladány pedig a Wenckheim család birtokát képezte.

¹⁰ LLVK, 1857. január 15. 40–44.

¹¹ Hesp Róbert (1825–1887) falkamester, tréner. Maltonban Job Marsdennél a nagyhírű trénernél tanult. Yorkshire-ből 1846-ban érkezett Magyarországra. Először Eszterháznál, majd Kisbéren helyezkedett el. Kitűnően megtanult magyarul, és 1851-től a csákói vadásztársulat falkára lett. 1862-től a Pesti Kopóvadász Társulat alkalmazásában állt. A vadásztársaság 1866-os megszűnése után Kincsem trénerként nagy sikereket ért el.

tágas kennel épült. A 70 kopóval, amelyeket időről időre frissítettek, két farkára osztva hetente hatszor vadásztak. A sportsmanek ellátásáról a ház felügyelőjének irányításával egy jó szakács és egy gazdaasszony gondoskodott.¹²

„Délelőtt 11 órakor volt a közös villásreggeli, mely időpontig mindenki a szobájában időzött; 12 órakor délben indulás, négyszer hetenként a kopászatra, kétszer hetenként pedig agarászatra;¹³ este 6 órakor közebed¹⁴ –, azután pedig kártyajáték, ivás, olvasás vagy társalgás; politizálni nem volt szabad; a hazardjáték tilos volt; a whist és tarokk társasjátékot két krajcárnál magasabban játszani nem volt illő.”¹⁵ Podmaniczky azon állítása, hogy az esti beszélgetések során nem politizáltak, megkérdőjelezhető. Ezek a vadászatok ugyanis éppen arra adtak lehetőséget, hogy kötetlen formában megvitassák az aktuális helyzetet, kicseréljék információikat és terveket szövögessenek a jövőről. A társaság nem egy tagja a kiegyezés után fontos közéleti szerepet vállalt, miniszterelnök lett, illetve hosszabb-rövidebb ideig különböző miniszteri tisztséget töltött be.¹⁶

A csákoói vadászatoknak három kiemelkedő eseménye volt: az október utolsó vasárnapján tartott lóverseny, az agárdíjverseny és a legtöbb résztvevőt vonzó november 3-ai Szent Hubert-napi ünnepség. Ekkor tartották a társaság éves értekezletét is, amelyen döntöttek a működéssel kapcsolatos kérdésekben. 1857-től az agárversenyeket Károlyi György birtokán, Szénáson rendezték meg, amelyekre 1858-tól fia, Gyula is benevezte agarait.

A vadásztársulat részvényeseinek néhány évente meg kellett újítaniuk kötelezettségvállalásukat. 1854-től a 37 részvényes kétharmada 1848–1849-es múlttal rendelkezett. Találunk közöttük olyan honvédtiszteket, akiket besoroztak a császári seregbe, de 1850 nyarán elbocsátották őket, vagy váltságdíj ellenében szabadultak. A hazatérő emigránsok közül is csatlakoztak néhányan a társasághoz. A harmadik csoportot az 1848–1849-ben közigazgatási tisztséget viselők alkották. Nem meglepő az sem, hogy

¹² LLVK, 1857. január 15. 40–44. Podmaniczky Frigyes: Az alföldi vadászok tanyája. Budapest, 1906. <https://mek.oszk.hu/07600/07629/07629.htm> Letöltés: 2020. 05. 20.

¹³ Az agarászat a kopózás/kopászat egy speciális formája. A kopók a szimat – az állatok levegőben terjedő szaga – alapján találják meg és veszik üldözőbe a vadat, míg az agarak szemükkel észlelik és követik kiszemelt áldozatukat.

¹⁴ A Szent Hubert-napi esték jó hangulatáról Boka Károly (1808–1860), Kossuth Lajos kedvenc debreceni cigányprimása gondoskodott. A Don Miguel-ezred zenekarában kezdődött zenei pályafutása. Leszerelése után saját zenekart szervezett, amellyel sikeresen szerepelt külföldön is, még Amerikába is eljutott. Az 1840-es és az 1850-es években Debrecenben játszott.

¹⁵ Podmaniczky, 1888. 46–47.

¹⁶ 1875-től 1890-ig Tisza Kálmán töltötte be a miniszterelnöki tisztséget, és időnként a belügyminiszteri, illetve a pénzügyminiszteri tárcát is vitte. Testvére, Tisza Lajos közmunka- és közlekedésügyi, majd a király személye körüli miniszter, Orczy Béla belügy-, honvédelmi, közmunka- és közlekedésügyi, illetve a király személye körüli miniszter, Simonyi Lajos földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszter, Szapáry Gyula pedig belügy-, pénzügy-, földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszter, majd Tisza Kálmán lemondása után, 1890-től rövid ideig miniszterelnök volt.

a tagság fele a tiszántúli birtokosok közül került ki. Legtöbben Békésben vagy a szomszédos megyékben, Aradban, Csongrádban, Temesben, Biharban rendelkeztek birtokkal. Az ország középső részéből érkezett a vadászok másik fele, az észak- és nyugat-magyarországiak hiányoztak.

Csákó környékén a terepviszonyok kedveztek a kopózásnak, mert a gyakran előforduló árkok átugrása, a faszorokon való áttörés és más kisebb-nagyobb akadályok próbára tették a sportsmanek lovastudását. A rókok alacsony száma miatt a környékbeliek vörösfrakkos lovasokat nem láthattak. A nyúlbőség viszont elrontotta a zöld kabátot viselő vadászok örömét: *„...mert midőn a vadat a falka darab ideig hajtotta, s az már lassabban kezd előtte haladni, oly vidéken, hol sok a vad, megtörténik, hogy a falka előtt másik nyúl ugrik fel, mely a falkát, büze (scent) erősebb lévén a hajtott nyúlénál, maga után rántja; ha esetleg senki sem veszi észre, hogy a régi nyúl lebukott s helyette új ugrott fel, s így a falka az új nyúl nyomáról le nem ostoroztatik, az esetben a régi, fáradt vad helyett új, friss erőben levő hajtatik, s az ebeket szintén egy darabig maga után hurcolja. Azonban 1855-ben a nyulak megritkulván, ily eset, egy vadászat kivételével, nem fordult elő.”*¹⁷

De nemcsak a nyulak nagy száma veszélyeztette a vadászatok sikerét, hanem az időjárás is. 1858 októberében elkeseredett hangú beszámoló jelent meg a Vadász- és Versenylapban: *„Negyedik éve már, hogy Hubert védurunk semmiféleképpen sem akar kegyelmesnek mutatkozni; határtalan szárazság teszi majdnem lehetetlenné a vadászatot, rontja lovainkat minden lépten-nyomon; alig lehetséges bátran ugratni egy árkot, mert márványkemény gyepre, tarlóra vagy útra ugrik hű állatunk.”*¹⁸ Máskor a korai fagy keserítette a vadászok életét.

Károlyi György nem vezetett feljegyzéseket arról, hogy hányszor vett részt a falkavadászatokon. Levelei alapján csak azt tudjuk hozzávetőleges pontossággal megállapítani, hogy az egyes években mikor tartózkodott a helyszínen. 1852-ben, 1854-ben és 1855-ben Szénásról keltezett levelei azt mutatják, hogy a vadászhelyén kezdetén, vagyis október közepén megérkezett. 1856-ban és 1857-ben Szent Hubertus ünnepe körül kapcsolódott be a vadászatokba. A Vadász- és Versenylap tudósításai szerint Károlyi György a vadásztársaság magjához tartozott, és megszűnéséig, 1861-ig részt vett a Szent Hubertus-i összejövetelen.¹⁹ Az egyik évben a falkanagyi tisztséget²⁰ is elvállalta.

¹⁷ LLVK, 1857. január 15. 40–44.

¹⁸ VVL, 1858. október 29. 496. https://library.hungaricana.hu/hu/view/VadaszEsVersenylap_1858/?pg=490&layout=s&query=30 Letöltés: 2020. 05. 14.

¹⁹ „Hubert napján többnyire csak az öreg törzssportsmanek találkoztak, kik e napot már húsz év óta jobbadán együtt tölték, úm. Almásy Kálmán és Dénes grófok, Tomcsányi, négy Wenckheim, gr. Károlyi György, gr. Bolza, Kárász Imre.” VVL, 1861. november 20. 513. https://library.hungaricana.hu/hu/view/VadaszEsVersenylap_1861/?pg=504&layout=s&query=32 Letöltés: 2020. 05. 14.

²⁰ VVL, 1891. január 1. 4–6. https://library.hungaricana.hu/hu/view/VadaszEsVersenylap_1891/?pg=17&layout=s Letöltés: 2020. 05. 25.

Károlyi István 1856-ban Fóton, a főváros közelében újra indította a falkavadászatot.²¹ A 120 kopóból álló falkának ő volt a tulajdonosa és a falkanagya is. Az 1850-es évek második felében a szenvedélyes sportsmanek mind a fóti, mind a csáki vadászatokat látogatták. Károlyi György is megjelent bátyja vadászatain, 1858-tól már Gyula fiával együtt, aki később betegeskedő nagybátyja helyére lépett, és néhány évig ő töltötte be a falkanagyi tisztséget.²² Fóton hetente ötször rókakopók, Csákon nyúlkopók után nyargalhattak a vadászatok résztvevői. Valószínű, hogy ez a változás is hozzájárult ahhoz, hogy a csáki vadászatokon való részvétel csökkent. 1859-ben úgy döntöttek, hogy a csáki idény után az egyik csáki nyúlkopófalkát Fótra költöztetik, hogy december 15-e és március 15-e között Pest környékén vadásszon háromszor hetente. A „hajhászatok” élményében nemcsak a részvényesek részesülhettek, hanem egy mérsékelt díj fizetése ellenében mindazokat várták, akik rendelkeztek vadászólóval, és kedvet éreztek ehhez a szórakozáshoz.²³

1860–1861-től a közélet legális fórumai újra alakultak Pesten, és a távoli Csáki végleg elvesztette vonzerejét. A Vadász- és Versenylapba Tisza Lajos melankolikus hangvétellű tudósítást írt az utolsó, 1861. évi szezonról: *„Rég nem olvastam már az Alföldről önnek becses lapjában semmit is – mintha csak kihaltak volna innen a sportsmanek. Csákiról – honnan őszinte, mindig érdekes tudósítások érkeztek – minden hír kimaradt. Nem akarta hattyúdalát a nagyközönség füle hallattára elzengeni, s a homályba húzódtott meghalni. Igen meghalni, mert a csáki vadásztársaság feloszlott. Tíz rövid év s a vadászkastély, mely pár évvel ezelőtt alig volt képes látogatóinak helyet adni, ez őszön majdnem üresen kongott, s kapui mint vadászkastélyei örökre becsukódtak... Nem akarom bővebben fejtegetni a társulat megszűntének okait. Idősbjei, kiknek alakulását köszönhettem, ma már 10 évvel korosabbak, az újabb nemzedék pedig nem siet őket pótolni. Nem szeretném a sportszervező elhűlésének tulajdonítani ezt.”*²⁴

A csáki vadásztársaság beleolvadt az 1862-ben Károlyi György elnökletével megalakult Pesti Kopóvadász Társulatba. Az alakuló közgyűlésen Almásy Dénest és Beniczky Ferencet választották falkanaggyá. A csáki társulat nyúlkopóit és az ebólat Hesp Róbert falkár felügyelete alatt Fóton helyezték el.

A Vadász- és Versenylap 1862. novemberi számában magyarázatot olvashatunk arról, hogy miért volt szükség a változásokra: *„A társulat magva tehát a régi, a falkár és a falka csáki működéseikről ismertek – csupán a vadásztér változott, s bizton mondhatjuk, hogy kedvezőbbre változott, mert azonkívül, hogy Csáki fő bajában, a*

²¹ Károlyi István a rókakopófalkát Eszterházáról vette át, ahol részvényes formában működött, de érdeklődés hiánya miatt nem volt fenntartható.

²² VVL, 1891. január 1. 4–6.

²³ VVL, 1859. november 20. 533–534. https://library.hungaricana.hu/hu/view/VadaszEsVersenylap_1859/?pg=524&layout=s&query=32 Letöltés: 2020. 05. 14.

²⁴ VVL, 1861. december 30. 565–566. https://library.hungaricana.hu/hu/view/VadaszEsVersenylap_1861/?pg=568&layout=s&query=36 Letöltés: 2020. 05. 14.

*nyulak túlbőségében nem szenved – hazánk fővárosa oly központ, mely a társulat tagjainak természetesebb gyűlhelye, mint a távolabb és félreeső Csákó volt.*²⁵ Az új vadászterep Gödöllőtől a Dunáig húzódott, változatos domborzati viszonyok jellemezték, és mind róka-, mind nyúl vadászatra alkalmas volt.

A Vadász- és Versenylap 1862. december 30-i számában Károlyi György elnök Néhány szó a pesti kopászat ügyében²⁶ címmel ismertette a társaság jövőjével kapcsolatos nézeteit. A társaság bevételeit nem tartotta elegendőnek ahhoz, hogy nyúl kopó- és róka kopó farkát is tartsanak. Véleménye szerint a róka vadászat izgalmasabb, mint a nyúl vadászat, ezért az előbbi mellett agitált. Összegyűjtötte a róka vadászat melletti, illetve a nyúl vadászat elleni érveket. Mivel Pest vidékén volt elég róka, egy új róka farka beszerzését javasolta, hogy a részvényesek pénzükért minél több és jobb multságban részesülhessenek. Ezt azonban csak a részvények 120 osztrák értékű forintról 170 forintra való felemelésével látta megvalósíthatónak. Úgy gondolta, hogy ez a kiadás-növekedés a részvényesek „egyikének sem esne terhére”. 120 forintért eddig legjobb esetben 15-20 „legfeljebb középszerűnek nevezhető” nyúl vadászatban lehetett részük, mindössze 50 forinttal többért 50-60-szor vadászhatnának „a mostanihoz nem is hasonlítható élvezettel” hetente 2-szer nyúlra, 3-szor pedig rókára.

Sokan azért nem támogatták a róka vadászatot, mert állításuk szerint ahhoz jobb ló kellene. Károlyi véleménye szerint azonban „...mindazok, kik e vadászatokban tényleg részt vesznek, mind oly lovak birtokában vannak, melyek a legpompásabban mehetnek róka kopók után is. És ha végre megtörténnék, hogy egy-kettőnek lova egy szép, hosszú róka futam alatt kiállna (és a tapasztalás mutatta, hogy ez éppen a legdrágább angol paripákon is megtörtént), hiszen ez maga sokkal nagyobb élvezet, mint egy haszontalan, packázó nyúl halálánál elsőnek lenni!”

Még egy nyomós érvet hozott fel a róka vadászat mellett: „A nyúl vadászattal sokkal több kárt is okozunk Pest környékén, mint a róka vadászattal. Találkozóink a rákosi Paskál malom, cinkotai csárda, Palota és a Lőrinci határ csárda között váltakoznak, s itt felváltva vagy valamely mocsár körül száguldozunk, legjobb esetben keresztülgázoljuk, vagy a vetéseket tapossuk, s a nyúl természeténél fogva gyakran megtörténik, hogy nekimenve egy nagy vetéstáblának, azon aztán körül karikázunk, mint egy csomó nyomtató ló a szérűskertben. Szerencséről szólhatunk, hogy ezidén még nem volt semmi bajunk emiatt, de végre majd megunják a birtokosok, s lesz majd panasz és fizetés elég.”

Ha rókára mennének, 6-7 találkozási hely helyett 20-25 közül választhatnának, és így egy-egy vidékre csak 2-3 alkalom esne. De még ennél is fontosabb, hogy a róka menekülési stratégiája különbözik a nyulétól. Inkább az elhagyatott vidékeket – erdőt,

²⁵ VVL, 1862. november 10. 493–495. https://library.hungaricana.hu/hu/view/VadaszEsVersenylap_1862/?pg=488&layout=s&query=31 Letöltés: 2020. 05. 14.

²⁶ VVL, 1862. december 30. 575–576. https://library.hungaricana.hu/hu/view/VadaszEsVersenylap_1862/?pg=568&layout=s&query=36 Letöltés: 2020. 05. 14.

buckás homokot – kedveli, ritkán megy a vetésen keresztül, és nem körbe karikázva, hanem egyenesen fut a menedékhelye felé. A róka mellett szólt szerinte az is, hogy a róka szaga sokkal erősebb a nyúlénál, ezért tovább megmarad a szimatot rosszul tartó homokon.

Ha a közgyűlés nem fogadja el a részvények 170 forintra emelését, akkor Károlyi szerint fel kell hagyni a nyúlvadászattal, a nyúlkopókat el kell adni, és a következő idényre hozatni kell egy 30 párból álló rókakopófalkát, aminek fenntartását a 120 forintos részvény is biztosítja, és legalább 3-szor hetente élvezetes vadászatokban lehet részük.

Az 1863. január 11-i gyűlésen eldőlt, hogy a többség ragaszkodott a nyúlvadászathoz, és nem akarta a Károlyi által felvetett részvénydíj növelését. A nagyobb bevételt a részvényesek körének bővítésével érték el. Míg 1862 áprilisában a társaságnak 52 részvényese volt 58 részvénnyel (6960 forint), addig 1863. február 11-re 72 részvényes 104 (12 480 forint) részvényt jegyzett. A szinte duplájára nőtt bevétel lehetővé tette – a többség elvárásának megfelelően – a nyúlkopófalka fenntartását, felfrissítését és egy új rókakopófalka hozatalát Angliából. A rókakopófalka falkanagyául Károlyi Gyulát választották. Elhatározták, hogy a társaság évente kétszer – a tavaszi lóversenyek, illetve a november 1-jétől február 10-ig tartó vadászati idény alatt – tart közgyűlést. A közbülső időben egy választmányra bízta az ügyek intézését, amelynek tagjaivá gr. Almásy Dénest, Beniczky Ferencet, gr. Károlyi Gyulát, Semsey Lajost, gr. Széchenyi Gyulát és br. Wenckheim Bélát választották. 1863-ra az eddig informális, laza szerveződésű társaság intézményesült. A nyúlkopófalka társaságra 1864-ig, a rókakopófalka társaságra pedig 1865-ig írtak alá a részvényesek.

1. sz. táblázat
A Pesti Kopóvadász Társulat tagsága 1863-ban

	<i>nyúlkopófalka</i>	<i>rókakopófalka</i>	<i>összesen</i>
	<i>társaság</i>		
részvényesek száma	67	27	
egy társasági tagság	45	5	50
két társasági tagság	22	22	
részvények száma	74	30	104

Az új társaság magját alkotó „csákóik” a részvényesek $\frac{1}{4}$ -ét jelentették. A részvényesek többsége (62,5%) csak a nyúlvadászatot választotta. A csákói törzstagok közül mindössze ketten, Batthyány István és Csekonics János volt kizárólag a rókafalka társaság tagja. Meglepő, hogy a rókavadászat mellett érvelő Károlyi György végül csak a nyúlkopó-

pófalka társaságnak lett tagja. Az új társaságban az 1848–1849-es múlttal rendelkezők aránya lecsökkent: 1854-ben a tagság 2/3-át, 1863-ban kevesebb mint ¼-ét jelentették. Az arányváltozásnak több oka volt. A társaság létszáma duplájára nőtt, vagyis a tagság felét az új nemzedék tagjai, az „apák fiai” tették ki. Az 1848-as nemzedékhez tartozók közül néhányan meghaltak, vagy koruknál fogva már nem csatlakoztak.

A társaság törzstagjai közé tartoztak: Almásy Dénes, György, Kálmán, Andrásy Aladár, Batthyány István, László, Csekolics János, Festetics Géza, Keglevich Béla, Orczy Béla, Podmaniczky Frigyes, Wenckheim Béla és László. Károlyi György az egyetlen sportsman, aki résztvevője vagy vezetője volt az 1823 és 1864 között működött legjelentősebb részvényes alapú falkavadász társaságoknak.

Az új nemzedék legaktívabb tagjai: Beniczky Ferenc, Blaskovich Miklós, Ernő, Festetics Pál, Károlyi Gyula, Semsey Lajos, Széchenyi Gyula, Béla, Szapáry Gyula, Iván, Podmaniczky Géza, ifj. Wenckheim Béla.

1864 végén a nyúlkopófalka részvényeinek hároméves kötelezettsége lejárt, és mivel a részvények megújítására nem volt igény, ezért a nyúlkopókat eladták. A róka-kopófalka társaság 200 forintos részvénnel három évre újra alakult, de 1866-ban az is feloszlott.²⁷ A régi sportsmanek fölött eljárt az idő. Károlyi György és társai egyre ritkábban vettek részt a Pest környéki falkavadászaton. A Vadász- és Versenylap tudósítója az 1864. februári főtí vadászatról szóló beszámolójában méltatta a múlt nagyjait. Károlyi Györgyről ezt írta: „György gróf őexcellenciája néha-néha még kivonul, s én mint szemtanú állíthatom, hogy a sport valódi kedvelője soha sem lovagolt falka után, s hogy a ló kezelésében és ott, hol egy-egy nehéz akadály átugratásához ügyesség és bátorság kellett – senki sem múlta őt felül.”²⁸

A kiegyezés után Ferenc József támogatásával megalakult az új Budapesti Róka-kopó Társaság, amelynek vadászatain a királyi pár is rendszeresen részt vett. 1872. december 4-én a meghívott vendégek között ott volt Károlyi György is,²⁹ aki egyike volt korának teremő és tevékeny személyiségeinek. Munkássága maradandó eredményeket hagyott családjára és az országra. A telivér lótenyésztés sikeres fejlesztésével, a lóverseny- és falkasport fáradhatatlan támogatásával is kivívta kortársai elismerését. Fiai örökölték apjuk szenvedélyes lószertetét, a vadászat iránti vonzalmát, és a nyomdokába léptek. Mind az öt fia tagja volt a Pesti Lovaregyletnek, amelynek elnökévé – Wenckheim Béla halála után – Károlyi Gyulát választották (1880–1890). Gyula ezenkívül választmányi tagja volt a Nemzeti Lovardának (Tattersallnak) és elnöke az országos lótenyésztési alap jövedelmét kezelő kilences bizottságnak. 1891 és 1907 között István lett a Nemzeti Lovarda elnöke. Gyula és István a lóversenysport-

²⁷ Az 1823–1865 között működött társaságok tagságát lásd a mellékletben.

²⁸ VVL, 1864. február 20. 76–77. https://library.hungaricana.hu/hu/view/VadaszEsVersenylap_1864/?pg=70&layout=s&query=5 Letöltés: 2020. 05. 14.

²⁹ VVL, 1872. december 11. 362. https://library.hungaricana.hu/hu/view/VadaszEsVersenylap_1872/?pg=41&layout=s&query=49 Letöltés: 2020. 05. 25.

ban is fontos szerepet játszott, saját nevelésű lovaik közül versenygyőztesek is kikerültek. A fivérek kitüntették magukat a lovas- és a lővadászatban is, Victor és Tibor inkább az utóbbit kedvelte. Első élményeiket a csáki falkavadászatokon szerezték. Gyula részt vett a Pesti Kopóvadász Társulat megszervezésében, amelynek falkanagyává is megválasztották. 1862 és 1864 között Gyula és Victor tagja volt a nyúlkopó, illetve a rókakopó társaságnak is, István csak az előbbinek, Tibor pedig csak az utóbbinak. Az 1870-es évek elején újjászervezett Budapesti Rókakopó Társaság vadászatain Gyula és István rendszeresen megjelent. Gyula vadászszenvedélyéről árulkodik, hogy 1860 és 1868 között tagja volt a Retyezáti Zergetársulatnak, 1868-tól a Lepsényi Falkavadász Társulatnak, illetve alapítótagja az 1864-ben létrejött ötfős Lungau (Salzburg tartomány) Magyar Zergevadász Társulatnak, amelyben 1867 és 1873 között a vezérigazgatói tisztséget is betöltötte. Victor 1867-től lett a társulat tagja, 1874 és 1885 között pedig a vezérigazgatója. Meghívott vendégként István és Tibor is járt a lungau vadászterepen. Az 1870-es években Victor szűkkörű vadászaton rendezett a nagykárolyi uradalomhoz tartozó mérki és pusztateremi erdőségeken, amelyekre testvéreit is meghívta. A mérki zárt vadaskert a hozzácsatlakozó erdős területtel együtt mintegy 6080 holdra rúgott. Nagy- és apróvadakban egyaránt gazdag volt. A vadászok számára a vaddisznók kilövése jelentette a legnagyobb élvezetet. Károlyi György halála után a nagykárolyi uradalom István öröksége lett. Az 1884. évi mérki vadászaton Rudolf trónörökös is részt vett.

A Károlyi fivérek életéből a külföldi vadászélmények sem maradtak ki. Gábor³⁰ és Tibor az 1860-as évek közepén – az ekkortájt divatba jövő – afrikai vadászaton vett részt az algériai Aures-hegységben. A híres oroszánvadász, Jacques Chassaing társaságában először Tibornak, majd pedig Gábornak is sikerült egy oroszánt lőnie, amelynek kikészített bőrét apjának ajándékozta. 1862-ben Gyula barátjával, Széchenyi Bélával áthajózott a polgárháború sújtotta Egyesült Államokba. New York, valamint Washington megtekintése után az Egyesült Államok és Kanada határvidékére mentek. Megnézték a Niagara-vízesést, majd bejárták ifúságuk vadászideáljainak, az Erie- és az Ontario-tó körül egykor élt indiánoknak a földjét, akiknek száma ekkor már erősen lecsökkent.³¹ Sajnálták, hogy kiszorították őket ősi vadászterületeikről.

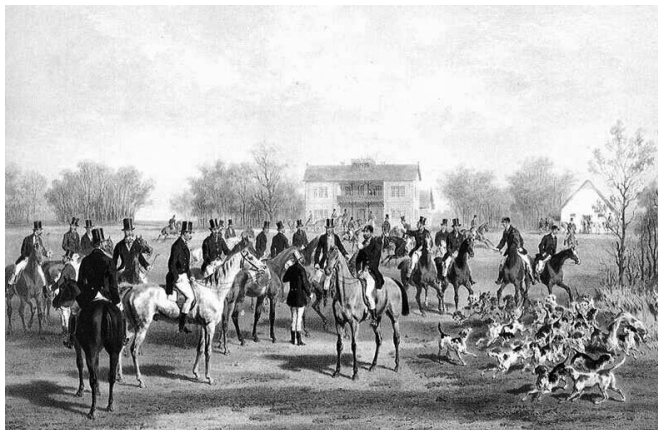
³⁰ Gábornak ugyanúgy indult az életútja, mint testvéreie, de ő nem tért haza a kiegyezés után, hanem 1884-ig külföldön, főleg Párizsban élt. Rangun aluli házassága, illetve adósságai miatt Károlyi György 1877. április 16-án kelt utolsó végrendeletében kitagadta az örökségből. Úgy rendelkezett, hogy ha Gábor megtámadja a végrendeletet, törvényes osztályrészét, amelyet 500 ezer forintban határozott meg, gyermekei nagykorúságáig testvérei kezeljék örökrészüik arányában. Gábor az adósságai kifizetése után fennmaradó tőke 5%-os kamatát kaphatja meg. Károlyi Gábor egyetlen gyermeke, Endre 1884 áprilisában meghalt. Ezután Gábor örökösödési pert indított fivérei ellen a köteles rész kiszolgáltatásáért. Követelése azonban ellentétes volt apja végrendeleti intézkedésével, ezért a pert elvesztette. A pert követő évben, 1887-ben édesanyja és fivérei barátságos egyezséget kötöttek Gáborral.

³¹ VVL, 1891. január 1. 4–6.

Gyula az Egyesült Államokból visszatérve még hosszabb kirándulást tett a Skót-földre, hogy szarvasra vadásson. Harminc évvel korábban apja is elindult az Újvilág felé, de a kolerajárvány amerikai terjedése miatt csak Skóciáig jutott. Gyula hasonlított leginkább az apjára, példaképének tekintette.

Károlyi György egész életén át fogékony volt az újra, de elengedhetetlennek tartotta a jó hagyományok őrzését és továbbadását is. Ez a törekvése áthatotta fiai egész neveltetését. Végrendeletében pedig legfontosabb kívánságai között szerepelt, hogy szeretett unokáinak gyermekei *„öntsék ártatlan szíveikbe a mindinkább enyésző, egyszerű, jó magyar szokásokat”*.

MELLÉKLET

1. sz. kép
Orczy Béla: A csákói vadásztanya³²

2. sz. kép
Orczy Béla: Teli hang

³² Orczy Béla (1822–1917) szenvedélyes vadász, kiváló lővész és sportlovas, emellett tehetséges autodidakta festő. A csákói vadásztársulat törzstagjaként megörökítette a falkavadászatok jeleit.

A csákói vadásztanya: színezett könyv, Orczy Béla rajza nyomán készítette A. Bayot Lemercier párizsi műhelyében. <https://mek.oszk.hu/01900/01903/html/index1708.html> Letöltés: 2020. 08. 29.; Teli hang: színezett könyv, Orczy Béla rajza nyomán készítette Guérard Lemercier párizsi műhelyében. <https://ujasz.hu/varosunk/bemutakozas/varostorteneti-muzeum/205-janoska-antal-baro-orczy-bela-vadaszrajzai> Letöltés: 2020. 08. 29.; Mindkét kép a Hazai vadászatok és sport Magyarországon című díszalbum illusztrációjaként jelent meg 1857-ben.

2. sz. táblázat
Az 1823 és 1865 között részvénytársasági alapon működő
falkavadász társaságok tagjai³³

Név	Élettartam	Alakulás vagy újjáalakulás éve				
		1823	1845	1854	1862–1864 nyúlkapó	1863–1865 rókakapó
Almásy Alajos gr.	1788–1850		×			
Almásy Dénes gr.	1817–1871		×2	×	×2	
Almásy György gr.	1805–1880		×2	×	×	
Almásy Kálmán gr.	1815–1898		×2	×	×	
Almásy Pál gr.	1818–1882		×			
Almásy Zsigmond gr.	1812–1884			×		
Andrássy Aladár gr.	1827–1903		×	×	×	
Andrássy Gyula gr.	1823–1890		×			
Andrássy Manó gr.	1821–1891		×			
Atzél Antal József br.	1789–1868	×				
Bajzáth László br.	1821– ?		×			
Batthyány István gr. ifj.	1812–1880		×	×		×
Batthyány János gr.	1747–1831	×				
Batthyány Kázmér gr.	1807–1854		×2			
Batthyány Lajos gr.	1807–1849		×2			
Batthyány László gr. id.	1815–1881		×	×	×	×
Batthyány László gr. ifj.	1841–1914					×

³³ Jelmagyarázat: x = tag, x2 = részvények száma, dőlt betűs nevek = 1848–1849-es múlttal rendelkező tagok

A falkavadász társaságok névsorának forráshelyei: Dr. Viszota Gyula: Gróf Széchenyi István első nyomtatott könyve. Vasárnapi Ujság, 1906. február 11. 86–87. http://epa.oszk.hu/00000/00030/02687/pdf/VU_EPA00030_1906_06.pdf Letöltés: 2020. 05. 21.; Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, P 414. C. 3. f. 125–126. Károlyi György iratai, Szentlőrinci Szarvasvadászati Társaság 1845–1847. évi számadásai; LLVK, 1857. január 15. 40–44.; VVL, 1863. február 20. 80.; https://library.hungaricana.hu/hu/view/VadaszEsVersenylap_1863/?pg=85&layout=s&query=5 Letöltés: 2020. 05. 14.

Név	Élettartam	Alakulás vagy újjáalakulás éve				
		1823	1845	1854	1862–1864 nyúlkopó	1863–1865 rókakopó
Batthyány Géza gr.	1838–1900				×	×
Batthyány Ödön gr.	1827–1914		×			
Beckers Aladár gr.	1820–1867		×			
Beniczky Ferenc	1833–1905				×	
Bethlen József gr.	1824–1896		×			
Blaskovich Ernő	1834–1911				×	×
Blaskovich Miklós	1832–1895				×	×
Blaskovich Sándor	1824–1905				×	×
Bohus János	1801–?		×			
Bolza gr. testvérek				×		
Bretzenheim Ferdinánd hg.	1801–1855	×				
Brudern Antal br.	?–1857		×			
Csapody Pál	1808–1859		×			
Csekonics János gr.	1809–1880		×4	×		×
Csernovics Péter gr.	1810–1892		×			
Csernovics Arzén gr.	1831–1889			×		
Dessewffy Emil gr.	1814–1866		×			
Dőry Lajos br.	1824–1892			×		
Eötvös Dénes br.	1817–1878		×			
Erdődy Ferenc gr.	1830–1906				×	×2
Erdődy István gr.	1813–1896				×	×
Erdődy Sándor gr.	1802–1881				×	
Esterházy Antal gr.	1820–1889				×	
Esterházy József gr.	1791–1847	×				
Esterházy László gr.	1810–1891		×			

Név	Élettartam	Alakulás vagy újjáalakulás éve				
		1823	1845	1854	1862–1864 nyúlkapó	1863–1865 rókakapó
<i>Esterházy Mihály gr.</i>	1794–1866	×4				
Esterházy Miklós gr.	1775–1856	×				
Esterházy Miklós gr. ifj.	1804–1885		×2			
Esterházy Pál hg.	1786–1866	×				
Esterházy Pál hg. ifj.	1843–1898				×	×
Festetics Ágoston gr.	1805–1882		×			
Festetics Andor gr.	1843–1930				×	×
<i>Festetics Béla gr.</i>	1825–1894		×			
Festetics Dénes gr.	1813–1891		×			
Festetics Géza gr.	1819–1875		×2	×	×	
Festetics Pál gr.	1841–1924				×	×
Festetics Tasziló gr.	1813–1883		×			
<i>Fiáth Ferenc br.</i>	1815–1885		×			
Forray Iván gr.	1817–1852		×2			
<i>Földváry Miklós</i>	1831–1885				×	
Gordon, Robert	1791–1847	×				
Grassalkovich Antal hg.	1771–1841	×				
Gyürky Ábrahám gr.	1836–1901				×	
Horváth Sándor	1829–?		×			
Hunyady József János gr.	1801–1869	×2	×			
Hunyady Ferenc gr.	1804–1882	×2				
Hunyady Imre gr.	1827–1902				×	
<i>Inkey Zsigmond</i>	1818–1886		×	×		
<i>Jankovich Gyula</i>	1820–1904				×	
Jurenák Frigyes			×			

Név	Élettartam	Alakulás vagy újjáalakulás éve				
		1823	1845	1854	1862–1864 nyúlkopó	1863–1865 rókakopó
Kállay Benő	1839–1903				×	
Karácsonyi Guidó	1817–1885		×2			
Kárász Imre	1829–1907			×		
Károlyi Eduárd gr.	1821–1879		×2			
Károlyi György gr.	1802–1877	×	×10	×	×2	
Károlyi Gyula gr.	1837–1890			×	×2	×
Károlyi Victor gr.	1839–1888				×2	×
Károlyi Lajos gr.	1799–1863	×	×		×	
Károlyi István gr. id.	1797–1881	×	×10			
Károlyi István gr.	1845–1907				×	
Károlyi Sándor gr.	1831–1906			×	×	
Keglevich Béla gr.	1833–1896			×		
Keglevich Gyula gr.	1824–1865		×			
Keglevich István gr.	1840–1905					×
Kiss Ernő	1799–1849		×2			
Kiss Károly	1793–1866		×			
Kiss Pál, nemeskéri	1799–1863	×				
Koppély Frigyes (1867-től Harkányi)	1826–1919				×	
Langendonck, Karl Ludwig	1793–1874	×				
Lamberg Rudolf gr.	1802–1880		×			
Lazánszky Sándor gr.	1835–?				×	
Leykam, Christoph Ambros	1781–1830	×				
Lichnovszky Eduard hg.	1789–1845	×				
Lichtenstein Wencel hg.	1767–1842	×				
Lobkowitz Ferdinand hg.	1797–1868	×				

Név	Élettartam	Alakulás vagy újjáalakulás éve				
		1823	1845	1854	1862–1864 nyúlkopó	1863–1865 rókakopó
<i>Lo-Presti Lajos br.</i>	1828–1879		×			
Mesznil Viktor br.	1814–1893		×			
Mittrowsky Wladimir gr.	1814–1899			×		
Nádasdy Ferenc gr.	1842–1907				×	
<i>Orczy Andor br.</i>	1825–1897		×	×		
<i>Orczy Béla br.</i>	1822–1917		×	×	×	
Orczy Lajos br.	1804–1855		×			
Pálffy Ferenc gr.	1785–1841	×				
Pálffy József gr.	1810–1873				×	
Pálffy Pál gr.	1827–1866				×2	×2
Palocsay Sándor br.	1820–1856		×4			
Parish J. Dávid	1778–1826	×				
Pejacsevich Gábor gr.	1839–1907				×	
<i>Podmaniczky Frigyes br.</i>	1824–1907		×	×	×	
Podmaniczky Géza br.	1839–1923				×	
Prónay Gábor br.	1812–1875		×		×	
<i>Prónay József br.</i>	1821–1884			×		
<i>Ráday Gedeon gr.</i>	1806–1873		×			
Redl Béla br.	1837–1905				×	
Renard, Andreas	1795–1874	×				
<i>Rosty Pál</i>	1830–1874				×	
<i>Rudnyánszky Iván br.</i>	1817–1862		×	×		
Schertos gr.			×			
Semsey Lajos	1839–1872				×	×
<i>Simonyi Lajos br.</i>	1824–1894			×		

Név	Élettartam	Alakulás vagy újjáalakulás éve				
		1823	1845	1854	1862–1864 nyúlkopó	1863–1865 rókakopó
Szalbek György	1820–1856		×	×		
Szapáry Antal gr.	1802–1883			×		
Szapáry Géza gr.	1828–1898				×	×
Szapáry Gyula gr.	1832–1905			×	×	×
Szapáry István gr.	1829–1902				×	
Szapáry Iván gr.	1835–1926					×
Széchenyi István gr.	1791–1860	×4	×2			
Széchenyi Béla gr.	1837–1918				×	×
Széchenyi Gyula gr.	1829–1921				×	×
Széchenyi Kálmán gr.	1824–1914				×2	×2
Széchenyi Lajos gr.	1781–1855	×				
Széchenyi Ödön gr.	1839–1922				×	×
Széchenyi Dénes gr.	1828–1892				×	
Sigray Fülöp gr.	1823–1883				×	
Sándor Móric gr.	1805–1878				×	
Starhemberg Antal gr.	1779–1842	×				
Teleki Gyula gr.	1837–?				×	
Tihanyi Ferenc	1840–1897				×	×
Tisza Kálmán	1830–1902			×		
Tisza Lajos gr.	1832–1898			×	×	
Tomcsányi József	1807–1878			×		
Tomcsányi Károly	1812–1892			×		
Traun Ferenc gr.	1804–1867		×4		×	
Ürményi József	1807–1880		×			
Vigyázó Sándor gr.	1825–1921				×	

Név	Élettartam	Alakulás vagy újjáalakulás éve				
		1823	1845	1854	1862–1864 nyúlkapó	1863–1865 rókakapó
Waldstein János gr.	1809–1876				×	
Wenckheim Béla br. id.	1811–1879		×2	×	×	
Wenckheim, Béla br. ifj.	1842–1874				×	
Wenckheim László br.	1814–1879		×	×	×	
Wenckheim Rudolf gr.	1814–1889			×	×	
Wenckheim Victor br.	1815–1900			×		
Wesselényi Miklós br.	1796–1850	×				
Zichy Aladár gr., lángi	1816–1877		×	×		
Zichy Béla gr.	1825–1848		×			
Zichy-Ferraris Emánuel gr.	1808–1877		×			
Zichy János gr. ifj.	1820–1911		×			
Zichy Jenő gr.	1837–1906				×	
Zichy József gr.	1841–1924				×	×
Zichy Miklós gr. ifj.	1826–1899		×			
Zichy Pál Ferenc gr.	1822–1909		×2		×	
Zichy Rezső gr.	1833–1893				×	
Zichy testvérek gr., lángi Ferdinánd és János	1829–1911 1835–1905				×2	

